Segmentacija tržišta rada: uvođenje nove empirijske analize i analize politike

Uvod

Iako se segmentacija tržišta rada istraživala sa stajališta različitih vrsta literature, ona je ipak i dalje nejasan pojam. Pojavila se kao alternativa teorijama neoklasične ekonomije i ljudskog kapitala, u kojima se pretpostavlja da plaće i radni uvjeti općenito ovise o ljudskom kapitalu radnika i njegovoj razini produktivnosti. Nasuprot tomu, u teoriji segmentacije tržišta rada tvrdi se da razlike među radnim uvjetima pojedinih skupina radnika mogu biti prouzročene i čimbenicima kao što su ugovorni uvjeti ili druge institucijske značajke.

Kontekst politike

- Segmentacija tržišta rada obično se spominje u raspravama o posljedicama „reformi na margini" (ili dvorazinskih reformi) tijekom 1980-ih godina. Riječ je o reformama zakonodavstva o zaštiti radnih mjesta kojima je olakšana primjena ugovora o radu na određeno vrijeme, dok su odredbe o radu na neodređeno vrijeme uglavnom ostale neizmijenjene. Tim je reformama možda otvoreno više radnih mjesta, međutim one su imale za posljedicu i sve veći broj „autsajdera" na tržištu rada među zaposlenima.
- Politička rasprava o segmentaciji tržišta rada u EU-u povezana je s tim porastom broja ugovora o radu na određeno vrijeme u nekim državama članicama i njegovim posljedicama: neki ljudi uživaju pogodnosti stabilnih i sigurnih poslova s boljim plaćama i mogućnostima razvoja, dok su drugi zarobljeni u radnim odnosima koji su obilježeni nestabilnošću, nesigurnošću i nepovoljnim radnim uvjetima.

Glavni zaključci

- U ovom izvješću segmentacija tržišta rada tumači se kao situacija u kojoj istodobno postoje tri uvjeta: podjela radne snage u dva segmenta ili više njih, različiti radni uvjeti koji se ne mogu pripisati samo razlikama u produktivnosti radnika, te ograničena mobilnost između segmenata.
- U izvješću se kombiniraju kvantitativna empirijska analiza i analiza politike. U obje analize primjenjuje se prethodno opisani pojam segmentacije tržišta rada i on se razmatra sa šireg stajališta od onog koje je često u većini postojećih pristupa ovoj temi, tj. ne razmatraju se samo vrsta ugovora i zakonodavstvo o zaštiti radnih mjesta kao glavne dimenzije segmentacije tržišta rada. Cjelokupni je pristup istraživački i ilustrativan. Dubinske analize provedene su u Francuskoj, Njemačkoj, Španjolskoj i Ujedinjenoj Kraljevini (UK).

Empirijska analiza

U empirijskoj analizi primjenjuje se longitudinalni pristup, pri čemu se pojedinci razvrstavaju u skupine ovisno o tome kako se njihove profesionalne putanje razvijaju tijekom vremena. U nastavku su opisani glavni rezultati.

- U sve četiri zemlje najrasprostranjeniji oblik radnog odnosa jest onaj na temelju standardnih ugovora na neodređeno vrijeme, a tijekom dvogodišnjeg razdoblja radnici će najvjerojatnije ostati u istom položaju na tržištu rada. Međutim, među odabranim zemljama postoje i neke očite razlike.
- Čini se da je tržište rada u Njemačkoj manje mobilno i s manje promjena, pri čemu postoji visok stupanj mobilnosti prema gore i relativno nizak stupanj mobilnosti prema dolje.
- Najfleksibilnije tržište rada je ono u Ujedinjenoj Kraljevini; i mobilnost prema gore i mobilnost prema dolje izraženije su nego u drugim zemljama, ali čini se da su jednako važne.
- Tržište rada u Španjolskoj relativno je mobilno, ali obrasci u pogledu segmentacije tržišta rada najviše su zabrinjavajući: radna mobilnost prema gore ograničena je i obično je prisutna među onim radnicima koji već uživaju bolji položaj na tržištu rada, dok je rizik od mobilnosti prema dolje visok i koncentriran među onima koji rade u lošijim radnim uvjetima, naročito tijekom gospodarske krize (među ostalim, radnici na određeno vrijeme gube posao i postaju nezaposleni).
- Za francusko tržište rada, kao i za španjolsko, karakterističan je velik broj nestandardnih oblika zapošljavanja i prilično niske stope prelaska u standardne oblike zapošljavanja. Informacije o stopama prelaska upućuju na izazove koji proizlaze iz činjenice da je znatan broj radnika na određeno vrijeme zarobljen u tom položaju i ne uspijeva dobiti ugovore o radu na neodređeno vrijeme, pri čemu

prolaze kroz (relativno duga) razdoblja nezaposlenosti, što može imati štetne posljedice.

- U analizi se utvrđuju četiri skupine profesionalnih putanja na tržištu rada u svakoj zemlji: dvije koje se odnose na gornji segment, za koje je karakterističan rad u najboljim uvjetima ili vrlo kratkotrajno uzlazno kretanje kako bi se dosegao taj status, te dvije koje se odnose na donji segment tržišta rada, za koje je karakterističan veći broj nestandardnih oblika zapošljavanja pod nepovoljnim uvjetima te nezaposlenost ili neaktivnost, kao i općenito češće promjene posla.
- U osoba s nižom razinom obrazovanja, mlađih osoba, imigranata i žena postoji najveća vjerojatnost da će ostvariti karijere udaljenije od standardnih putanja i imati manje mogućnosti za napredovanje na tržištu rada. Osim toga, vjerojatnije je da će se standardna karijera ostvariti u većim poduzećima i u sektorima kao što su javna uprava i usluge s većom dodanom vrijednošću (financijske usluge, promet nekretninama), dok usluge s nižom dodanom vrijednošću (trgovina i ugostiteljstvo, administrativne usluge) imaju veću relativnu težinu među najnižim skupinama profesionalnih putanja.

Analiza politike

U analizi politike istražuju se načini na koji se mjerama donesenima u navedenim zemljama, osim mjera u području zakonodavstva za zaštitu radnih mjesta, može smanjiti segmentacija tržišta rada, odnosno potaknuti uzlazno kretanje, spriječiti neželjena mobilnost prema dolje ili smanjiti jaz između radnih uvjeta u gornjem i donjem segmentu tržišta rada. U nastavku su opisani glavni rezultati.

- Prilagođenim aktivnim politikama na tržištu rada moguće je potaknuti uzlazna kretanja na način da se pojedincima omogući pristup tržištu rada, a poslodavce potiče na zapošljavanje i zadržavanje radnika koji su u nepovoljnom položaju Učinkovitost tih aktivnih mjera ovisi o fleksibilnosti njihova sadržaja, individualiziranoj primjeni i dobrom upravljanju.
- Ugovorima o zapošljavanju uz poticaje (koji su česti u Francuskoj i Španjolskoj) moguće je smanjiti segmentaciju tržišta rada ako su oni usklađeni s poslovnim ciklusima, odredbama zakonodavstva o zaštiti radnih mjesta i politikama o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju, naročito ako su financijske potpore rezervirane za zapošljavanje na neodređeno vrijeme, pretvaranje ugovora o radu na određeno vrijeme u one o radu na neodređeno vrijeme ili na zadržavanje radnika.
- Poticanje samozapošljavanja može pomoći u borbi protiv segmentacije tržišta rada ako ono, dugoročno gledano, omogući prelazak iz nezaposlenosti u stabilno i sigurno zaposlenje, a ne potakne odljeve na nesigurna (prekarna) radna mjesta. Nedostatak točno ciljanih zaštitnih mjera može prouzročiti zamjenu standardnog zapošljavanja manje stabilnim/lažnim samozapošljavanjem.
- Odredbama o minimalnoj plaći moguće je smanjiti segmentaciju tržišta rada, tj. poboljšati radne uvjete u donjim segmentima i približiti ih onima u gornjim segmentima.
- Politikama o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju može se pospješiti povećanje prihoda i uzlazne prelaske na stabilna radna mjesta jer se radnicima pružaju kvalifikacije u skladu s potrebama tržišta rada, naročito ako su te politike prilagođene i ako se njima potiču prelasci na nova radna mjesta nakon osposobljavanja.
- Prilagođenim obiteljskim politikama može se spriječiti segmentacija tržišta rada među ženama koje su joj izložene; na njih snažno utječu kulturni čimbenici i čimbenici okruženja te ostali postojeći sustavi naknada.

Pokazatelji politike

- Da bi se u potpunosti opisala segmentacija tržišta rada, potrebno je kombinirati pristupe na temelju podataka i na temelju politike.
- Za uspješno proučavanje segmentacije tržišta rada u budućnosti trebalo bi ujednačiti razumijevanje te pojave u akademskim i političkim raspravama.
- Za pouzdane empirijske analize segmentacije tržišta rada u Europi potrebni su odgovarajući podatci: dobri, usporedivi i dostupni longitudinalni podatci koji obuhvaćaju i varijable na strani potražnje za radom te upareni podatci o poslodavcima i radnicima na pojedinačnoj razini.
- Djelotvorna politika ne bi se smjela baviti samo preprekama za pristup gornjim segmentima tržišta rada, već bi se trebala razmatrati i mobilnost prema dolje kao i razlike među radnim uvjetima. Potiče se širi politički pristup koji nadilazi reforme zakonodavstva o zaštiti radnih mjesta.
- Za političko djelovanje nužno je razumjeti način na koji situacija utječe na različite skupine s obzirom na to da opća rješenja za heterogeni segment vjerojatno neće uspješno doprijeti do svih ranjivih skupina.
- Budući da su učinci pojedinačnih politika vrlo ograničeni, trebalo bi poticati integrirane pristupe, kojima se uzimaju u obzir različiti konteksti i koji objedinjuju financijske poticaje, regulativu, praćenje i poboljšanje pristupa kvalitetnim javnim uslugama u cilju borbe protiv segmentacije tržišta rada.

Dodatne informacije

Izvješće *Segmentacija tržišta rada: uvođenje nove empirijske analize i analize politike* dostupno je na: http://eurofound.link/ef19033

Voditelj istraživanja: Irene Mandl

information@eurofound.europa.eu